

módszerei, technikái. A *Céllövészeti lökisérletek* című fejezetben a különböző fegyverek találati pontosságának, szórásának a vizsgálata történik. Itt a leírt megállapításokon kívül az olvasó a képek alapján maga is meggyőződhet az eredményekről. A fejezetekben szereplő régi mértékegységek átváltásában segít a *Régi mértékegységek átváltása* című összefoglalás.

A könyvben leírtak a nagyszámú jegyzeteknek köszönhetően visszakereshetővé válnak. Elhelyezkedésüket tekintve a fejezetek végén kaptak helyet, ami a szöveg olvasása közben az olvasót lapozgatásra ösztökéli. A jegyzetekben felsorolásra került főleg német és magyar nyelvű munkák és források rövidítésének feloldása az *Irodalom* című fejezetben történik meg. Itt látható igazán, hogy a könyv milyen gazdag szakirodalmi és forrásanyagbázisra épül.

Jelen kötet a szerzők átfogó és a részletekre ügyelő kutatásának eredménye. Nyelvezetének és közérthetőségének köszönhetően nem csupán a szakavatott szemeknek, de a laikus, a korszak és a téma iránt érdeklődő olvasók számára is érdekes és izgalmas olvasmány.

Kranzieritz Károly

HOCHBAUER GYULA

LEVELET VITTEM KOSSUTHNAK 1848 ÖRÖKSÉGE BRASSÓ KÖRNYÉKÉN

(Inga füzetek 2. Brassó, 2012. 218 o.)

Az 1848–1849-es szabadságharc története kimeríthetetlen téma a szakemberek számára, hiszen alapos forráskutatások olyan kéziratokat hoznak felszínre, amelyek újabb kiegészítő adatokkal szolgálnak az események tárgyalását illetően.

Erdély három fő nemzetének történészei más-más szemszögből láttatják ezeket, mivel nemzeteik céljai gyökeresen eltérőek voltak. Ennek nyomait észlelhetjük napjainkban is az ünneplések, megemlékezések során, amelyek az identitás-tudat erősítését szolgálják. A barcasági magyarság tudatában erősíteni akarták a '48-as szabadságharcra kapcsolatos ismereteket. Ennek érdekében pályázatokat írtak ki rendezvények szervezésére, kiadványok létrehozására. Felkutatják a '48-as áldozatok hozzátartozóit.

1995-ben megalakult a Honismereti Kör. 1998. március 15-re megjelentették *A Barcaság 1848–49-ben* című kiadványt, amely tartalmazza Borcsa Mihály és Kelemen György emlékiratát, valamint Koós Ferenc forrásértékű írásait.

Hochbauer Gyula azzal indokolta ezt a válogatást, hogy elérkezettnek látja az időt olyan kiadvány megjelenésére, amelyben a német, magyar és román szövegek párhuzamba állítása hozzájárul ahhoz, hogy egy teljesebb kép alakuljon ki az 1848–1849-es szabadságharc barcasági eseményeinek rekonstruálásakor.

2000–2010 között a Zajzoni Rab István Középiskola és a Hétfalusi Magyar Művelődési Társaság március 15. alkalmával minden évben zárandoklatokat szervezett a barcasági '48-as emlékhelyekre (Borcsa Mihály sírja, Sándor vize, Koós Ferenc sírja, Bem emléktábla, bodolai emléksírok, bodzavámi kápolna, bikfalvi honvédsírok.)

Hochbauer Gyula jelen könyve (amely inkább periodika) mint az alcím is jelzi, egy esemény-naptárral indul: részletesen leírja Brassó szerepét a '48-as forradalom eseményeinek alakulásában. (A kötet címe arra utal, hogy Borcsa Mihály egy alkalommal, 1849 júliusában levelet vitt Kossuthnak, amit Mészáros Lázár fővezér küldött.)

A Szerző hangsúlyozza, hogy a szászok–románok–magyarok kezdetben összhangban voltak, és az unió előnyeit tartották szem előtt. Mindennek véget vetett a május 15-i balázsfalvi népgyűlés, ahol a korabeli feljegyzések szerint 40 000 román gyűlt össze.

A május 25-i utolsó erdélyi rendi országgyűlésre 9 tagú küldöttség ment a barcasági magyarság képviselőjében. Június 4-én Brassó helyeselte a polgári gyűlésen a követek unió melletti voksát. Ennek viszont ellentmond a tény, hogy június 27-én ugyanez a város elfogatta és bebörtönözte a tíz

barcasági falu küldöttét. Szeptemberben már Brassó is megtagadta a honvédtoborzást (Szebenhez hasonlóan), és nagyszámú szász és román nemzetőrséget fegyverzett fel. Megalakult a barcasági I. román légió, Bran prefektus vezetésével.

Az is ellentmondásról tanúskodik, hogy október 2-án Brassó is hozzájárult ahhoz az emlékirathoz, amely Királyföldnek Magyarországtól való elszakítását és örgrófsággá való alakítását kérte az osztrák császártól.

A brassói szászok fegyverkezni kezdtek, a barcasági magyar falvak küldöttei (30 személy) részt vettek az agyagfalvi székely nemzetgyűlésen. Sem a szászoknak, sem a románoknak nem tetszett, hogy a hétfalusi magyarok titokban a székelyek oldalára álltak, szervezkedtek és titokban követeket menesztettek Székelyföldre. Kieleződtek a román–magyar ellentétek, amiket Puchner Antal erdélyi cs. kir. főhadparancsnok nem tudott megfelelően kezelni. Megszüntettek mindenféle kapcsolatot Székelyfölddel, aminek az lett a következménye, hogy a brassói kézművesek termékei felhalmozódtak.

November 13-án az öt székely követet Brassó szász vezetősége nem fogadta.

December 8-án a Brassó előtt felvonuló székely huszárok megsarcolták és megfélemlítették a négyfalusi románokat. A román népfelkelők válaszként kegyetlenkedve több hétfalusi magyart megöltek, udvarházaikat feldúlták, kifosztották, illetve felgyújtották. December 29-én Brassó vezetősége döntést hozott: segítségül hívta az orosz seregeket.

A császáriak részéről August Heydte őrnagy, a háromszékiek részéről Béli Gergely december 28. és január 2. között béketárgyalásokat folytatott. A szerző szerint mindkét tábor elsődleges célja az volt, hogy lehetőség szerint a vérontás elkerülésével próbáljanak meg a kényes szász–román–magyar etnikai kérdésben dűlőre jutni. A békeszerződés okmányait január 2-án cserélték ki egymás közt az érintett felek. Ennek ellenére a császáriak a fülei ágyúöntődét szétrombolták. Válaszként január 7–8-án követek érkeztek Háromszékről a császári Gedeon tábornokhoz, hogy a rengeteg emberáldozatot követelő harcoknak véget vessenek. A tárgyalások látszólag sikeresek voltak, a hadifoglyokat kicserélték.

Januárban Lüders tábornok elutasította a brassói követek kérését, hogy az orosz seregek segítsenek kiűzni az „ellenséget” a térségből. Elterjedt az a rémhír, hogy Szeben bevétele után Bem táborok Brassó felé vonul. Ez elindított Havasalföld irányába egy menekülési hullámot. Január 21-én Schurtt vezérőrnagy 5 román határőrszázaddal, 70 dragonyossal, 6 román huszárral, 4 ágyúval, a szabadsapatok jó részével elhagyta Brassót és a Töröcsvári-szoroshoz vonult.

Február 2-án Nyikolaj von Engelhardt orosz tábornok bevonult Brassóba. Két nappal később az orosz–osztrák csapatok visszaszorították a székelyeket a Hermány és Szentpéter közti ütközetben. Engelhardt tábornok felszedette a Háromszék és a Barcaság közti hidakat az Olton és a Feketeügyön is. Március 10-én a székelyek helyre akarták állítani az aldobolyi Olt-hidat, de azt az oroszok ágyútűzzel megakadályozták. Közben Bem a Vöröstoronyi-szorosnál kiűzte az oroszokat, Czetz János hadosztálya Brassó ellen indult. A sereg közeledtének hírére a császáriak kivonultak Fogarasból.

Március 18-án Bem serege (Czetz vezetésével) legyőzte az osztrák sereget. Brassó város külöttsége, élén Johann Georg von Albrichsfeld főbíróval, Bem tábornoknak március 19-én Vidombákon a feltétlen behódolásukat jelentette be. Másnap Bem bevonult Brassóba. Feloszlott a barcai román légió. Puchner és Lüders seregei visszavonultak a Tömösi-szoroson keresztül Havasalföldre.

Brassó aggálya megalapozatlan volt a hadisarcot illetően. Nem volt fosztogatás, Bem tábornok szigorú rendet tartott a városban. Ekkor ajánlották fel szolgálatukat a közös magyar szabadságért a hétfalusiak, vállalva egy (126/140.) zászlóalj kiállítását. 439 csángót soroztak be, akik közül a későbbiek folyamán 235-en hősi halált haltak.

Március 23-án a választópolgárok újraválasztották a város vezetőségét. Két nappal később valamennyi vallásfelekezet ünnepélyes istentiszteletet tartott a béke helyreállításáért Erdélyben. Március 29-én Csány László erdélyi kormánybiztos is látogatást tett. 40 000 arany hadisarcot róttak ki a városra. Május 7-én a város hódoló követeket küldött Debrecenbe az ideiglenes kormányhoz. Május 3-án a város ünnepélyesen fogadta Dósa Eleket, az új kormánybiztost. Június 14-én Bem tábornok másodszor is bevonult Brassóba, a Fellegvárba.

Június 18–19-én Lüders betört Erdélybe a Tömösi-szoroson keresztül. Sepsiszentgyörgyről és Kézdivásárhelyről ágyúkat, zászlókat, rezet, összetört harangokat szállítottak az orosz–osztrák csapatok Brassóba.

Július 12-én Fogarast elfoglalta az orosz túlerő, itt vérzett el sok hétfalusi a 126. honvédszázalóaljából. Július 14–16. között bevonultak a császári seregek Barcaságra. Helyreállt a közlekedés Brassó–Szeben között, Havasalföld irányába is. Július 22-től a világsíki fegyverletételi Brassó az orosz hadműveletek kiindulópontjává, illetve a seregek főhadiszállásává vált.

A további fejezetek, alapos kutatást igazolva, közlik a tisztek és altisztek, valamint rendfokozat nélküli katonák névsorát, amelyekből messzemenő következtetéseket lehet levonni a csapat etnikai összetételét illetően.

A tömösi csata leírása kiemelt helyet kapott a kötetben. Érdekes módon az események tárgyalásánál a kötet szerkesztője a párhuzamba állítás módszerét alkalmazta. Egy esemény tárgyalásakor összevetette Gyalókay Jenő, Czetz János, Artur Adamovics Nyepokojcsickij, illetve a román Kivu véleményét. Helyenként azért érezhető a válogatás véletlenszerűsége, de a szándék mindenképpen dicsérendő.

A decemberi tragikus események tárgyalásakor elsősorban Borcsa Mihály emlékirataiból szemezgetett a kötet szerkesztője, de idéz Karl Thiess brassói szász tanító naplójából is. A Koós Ferenc feljegyzéseiből vett idézet csak megerősíti az előbbi szerzők beszámolójának hitelességét. Evangélikus lelkészként ő elsősorban az anyakönyvekből vette adatait, de figyelmen kívül hagyta például a türkösi római katolikus, illetve a bodolai református anyakönyv ide vonatkozó dokumentumait.

Külön fejezet foglalkozik Kossuth barcasági kultuszával. Ami meglepő, hogy ez főleg 1880 után, a Brassói Honvédegyelet megalakulásával kezdett virágozni. A sajtó is hozzájárult Kossuth személyének népszerűsítéséhez. Erre válaszként maga Kossuth is üdvözölte Turinból híveit: „A hontalan öreg magyar üdvözlí idegen földről a március 15-ét ünneplő magyarságot Brassóban: s áldását küldi örvendetes fejlődéséhez. Merítsen a jelen, nemzedékről nemzedékre lelkesedést a múltnak emlékéből biztosítására a jövődönök. – Előre magyar!”

A szervezők természetesen választávirattal köszönték meg a figyelmességét: „A brassói magyarság, melyre a mai alkalomra áldásodat küldéd: buzgó fohászt küld a mennyek urához, engedjen még sok március tizenötödikét megérned magyar hazánk s nemzetünk büszkeségére.”

Az ő gesztusukat folytatta a *Brassó* szerkesztője, aki levélben kereste fel Kossuthot Turinban, és olyan ötleteket-gondolatokat kért tőle, amelyek egy 1887. március 15-re megjelenő emlékalbum címlapjára kerülhetnének.

Négyfalusi nők kézimunkája díszítette Kossuth ravatalát. Több brassói lap közölte a kézimunka hiteles képét. A város imponánsan gyászolt Kossuth temetése napján.

Kossuth születésének 100. évfordulóján nagy ünnepség-sorozatot szerveztek Brassóban és Hétfaluban. Ezeknek már-már nemzeti értéke volt. 1906-ban a bácsfalusi születésű Istók János szobrászművész felajánlotta, hogy megörökíti a nagy szabadságharcot. 1906. január 30-án össze is ült a Kossuth-szobor bizottság. Hogy végül miért nem készült el az alkotás, azt homály fedi.

A szabadságharc vezetői közül Bem tábornok az a személy, akinek emléke mélyen él a barcasági magyarok tudatában. A Brassóba való bevonulásától számított három hónap alatt a szabadságharc barcasági eseményeit döntően befolyásolta a gyakorlatilag teljhatalommal megbízott parancsnok személyisége. Elismerően vélekednek hadvezetése korszerűségéről már kortársai is. Érdekes, hogy az ő személyéről nem maradtak fenn mondák a polgári lakosság körében.

A Barcaság Bemmelle kapcsolatba hozható legfontosabb eseményei: az első tömösi ütközet (1849. március 21.), a csángó–magyar zászlóalj alakítása (126. és 86.), a második tömösi ütközet (1849. június 18–20.) előkészületei. Bem tábornok Brassóba való bevonulása után a hétfalusiak elszántan ajánlották fel hadbavonulásukat. Talán az is nagy hatást gyakorolt a katonákra, hogy maga Bem nemcsak a tervezetéseket végezte, hanem a csatában is részt vett. Amíg szemtanúk is éltek, ünnepelték az évfordulós eseményeket, akik közül sokan naplót írtak (pl. Borcsa Mihály, Kelemen György, Koós Ferenc, Tóth Samu, Tuzson Jánps, Horváth Ignác stb.).

Emléktábla jelzi Bem tábornok első brassói főhadiszállásának helyszínét.

A kötet Honismereti kérdőívvel zárul, amelynek kitöltésével buzdítani akarják az ifjúságot, hogy tanulmányozzák az emlékhelyek történeti eseményeit, és ne feledkezzenek meg a múlttól.

Somogyi Gréta